

Zhodnocení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 03.02.1972, sp. zn. Cpj 86/71, ECLI:CZ:NS:1972:CPJ.86.1971.1

Číslo: 42/1972

Právní věta:

K výkladu ustanovení občanského zákoníku o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů

Soud: Nejvyšší soud České soc. rep.

Datum rozhodnutí: 03.02.1972

Spisová značka: Cpj 86/71

Číslo rozhodnutí: 42

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Zhodnocení

Hesla: Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, Byt, Dědění, Družstvo stavební bytové, Evidence nemovitostí, Hospodaření s byty, Náklady řízení, Podílové spoluvlastnictví, Poplatky soudní, Promlčení, Řízení před soudem, Rozhodnutí soudu, Smlouva darovací, Vlastnické právo, Výkon rozhodnutí

Předpisy: 87/1958 Sb. 140/1961 Sb. § 52 94/1963 Sb. § 13

čl. VII

§ 100

§ 112

§ 118

§ 119

§ 120

§ 121

§ 125

§ 126

§ 132

§ 133

§ 134

§ 142

§ 143

§ 144

§ 145

§ 146

§ 147

§ 148

§ 149

§ 150

§ 151
§ 155
§ 157
§ 172
§ 175
§ 176
§ 177
§ 178
§ 214
§ 215
§ 216
§ 22
§ 224
§ 251
§ 255
§ 28
§ 35 99/1963 Sb. § 5
§ 352
§ 352 22/1964 Sb. § 4 23/1964 Sb. § 6 40/1964 Sb. čl. VI
§ 362
§ 37
§ 4 137/1968 Sb. 177/1968 Sb. 74/1970 Sb. § 3
§ 407
§ 43
§ 46
§ 474
§ 475
§ 477
§ 492
§ 5 116/1966 Sb. § 3
§ 500 41/1964 Sb. § 41 49/1964 Sb. § 13 52/1966 Sb. § 3
§ 6
§ 67
§ 75
§ 76
§ 79
§ 84
§ 88
§ 9
§ 97
§ 98 95/1963 Sb. § 18

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K výkladu ustanovení občanského zákoníku o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů

(Z rozboru a zhodnocení rozhodovací činnosti soudů v České socialistické republice ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a stanoviska občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví, z 3. 2. 1972, [Cpj 86/71](#))

Podle základních zásad zákona o rodině (zákona č. 94/1963 Sb.) je rodina založená manželstvím základním článkem naší společnosti, jehož společenským účelem je řádná výchova dětí. Rodina plní ovšem i důležitou funkci zabezpečení potřeb členů rodiny; tuto funkci plní i ve vztahu k celé společnosti. Z toho vyplývá důležitost majetkových vztahů manželů, jejich právní úpravy i řešení konfliktních situací, které v těchto vztazích vznikají.

Bývalý Nejvyšší soud krátce po nabytí účinnosti občanského zákoníku (zákona č. 40/1964 Sb.) vydal zásady k výkladu otázek bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které byly uveřejněny pod č. 70/1965 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR. Od té doby byly získány další zkušenosti a vyskytly se nové problémy. Nejvyšší soud ČSR považoval proto za vhodné podrobněji se zabývat problematikou bezpodílového spoluvlastnictví manželů v praxi soudů České socialistické republiky, shrnul zkušenosti soudů nižších stupňů i Nejvyššího soudu ČSR, vymezil některé sporné otázky a zabýval se jejich řešením.

I.

Vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů

Úprava majetkoprávních vztahů manželů je obsažena v ustanoveních § 143 až § 151, § 175 až § 178 a § 214 až § 216 o. z. Tato úprava spočívá na zásadě rovnoprávnosti manželů, pokud jde o jejich práva a povinnosti v majetkových vztazích, na zásadě společné a stejné účasti na nabývání společného majetku a na zásadě bezpodílové účasti na výkonu spoluvlastnických práv.

Základním předpokladem vzniku bezpodílového spoluvlastnictví manželů je uzavření manželství. Vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů nemůže být vyloučen, ani časově posuzován a ani jinak modifikován.

Právní účinnost dohod uzavřených před 1. 4. 1964 a vylučujících vznik zákonného majetkového společenství za trvání manželství zanikla ve smyslu ustanovení § 500 o. z. dnem 1. 4. 1964.¹⁾

Bezpodílové spoluvlastnictví manželů vzniká i v manželství neplatném. Nevzniká však v manželství zdánlivém, které vůbec nevzniklo (§ 13 odst. 3 zák. o rod.). V těchto případech je vyloučena i pozdější konvalidace.

Bezpodílové spoluvlastnictví manželů může vzniknout jen k věcem, které mohou být v osobním vlastnictví (§ 127 o. z.). Pokud jde o věci, které jsou v soukromém vlastnictví, platí podle ustanovení § 492 odst. 2 o. z. a § 500 odst. 2 o. z. ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů přiměřeně.

Podle ustanovení § 500 odst. 1 o. z. zanikají dnem 1. 4. 1964 majetková společenství mezi manžely vzniklá podle dřívějších předpisů. Tímto dnem vznikne bezpodílové spoluvlastnictví manželů ke všemu, co podle občanského zákoníku (zákona č. 40/1964 Sb.) do jejich bezpodílového spoluvlastnictví patří.

II.

Vymezení předmětu bezpodílového spoluvlastnictví manželů

Předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů je vymezen v ustanovení § 143 o. z. Podle něho v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Co může být předmětem osobního vlastnictví, uvádí příkladným výpočtem ustanovení § 127

Příjmy z práce

Hlavním zdrojem osobního vlastnictví, a tedy i bezpodílového spoluvlastnictví manželů, je ve smyslu ustanovení § 125 odst. 1 o. z. především práce občana ve prospěch společnosti. Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří tedy především příjmy z pracovního poměru, příjmy z členství v JZD a výrobních družstvech a příjmy ze sociálního zabezpečení; příjmy z práce jsou také odměny a honoráře umělců, příjmy ze smluv nakladatelských apod.

Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří teprve vyplacená a převzatá mzda, nikoli nárok na mzdu, který nemůže být předmětem osobního vlastnictví, a tím ani bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Tento mzdový nárok jednoho z manželů nemůže být proto ani postižen výkonem rozhodnutí pro vymození pohledávky věřitele jen druhého z manželů (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 8/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). Přitom není v praxi soudů pochybnosti o tom, že do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří celá vyplacená mzda, nikoli snad jen ta část, která zůstala po uspokojení osobních potřeb toho manžela, o jehož mzdový nárok jde.

Do příjmů z práce je nutno zahrnout také odměny za vynálezy a autorská díla, odměny za dobré pracovní výsledky, vyplacené prémie a odměny za zlepšovací návrhy. Pokud jde o příjmy z práva autorského, patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů pouze ty částky, které byly za trvání manželství již vyplaceny. Eventuální tvrdosti, k nimž by mohlo při vypořádání dojít v neprospěch manžela, jehož zásluhou byl tímto způsobem společný majetek manželů rozmnožen, řeší soudy správně postupem podle ustanovení § 150, věta třetí, o. z.

Shodný názor, pokud jde o autorskou odměnu, byl vyjádřen za předchozí právní úpravy v rozhodnutí uveřejněném pod č. 57/1962 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, jehož zásady lze použít i za nové právní úpravy.

Ohledně odměny za zlepšovací návrhy je rozhodné, kdy byla pohledávka realizována, tj. kdy mohl manžel odměny objektivně užívat, nikoli kdy mu vznikl nárok na její výplatu.

V poslední době se vyskytly některé specifické příjmy, vyplacené pracovníkům podle zvláštních předpisů.

Jde např. o tzv. odstupné, vyplácené podle vyhlášky č. 86/1967 Sb., nahrazené později vyhláškou č. 74/1970 Sb., a podle výnosu ministerstva práce a sociálních věcí a ministerstva hornictví z 1. 10. 1968 o opatřeních k prohloubení hmotného a sociálního zabezpečení uvolňovaných a převáděných pracovníků v hornictví.²⁾ Toto odstupné může dosáhnout až desetinásobku průměrné měsíční mzdy. Názory na to, zda peníze takto získané, popř. věci za ně opatřené, patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů či nikoli, jsou různé.

Při posuzování této otázky je nutno vycházet především z ustanovení § 3 odst. 7 vyhlášky č. 74/1970 Sb. (shodně i § 3 odst. 3 dříve platné vyhlášky č. 86/1967 Sb.), podle něhož se odstupné poskytuje uvolňovaným pracovníkům v uznání dosavadní práce. Bliží se tedy toto odstupné svou povahou mimořádným odměnám za pracovní zásluhy a podobným odměnám, na které není právní nárok, které však souvisí s pracovní činností občana. Částky vyplacené z důvodu odstupného jednomu z manželů, popř. věci za ně opatřené, patří také do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Pokud pak jde o zvláštní příspěvek poskytovaný podle ustanovení § 6 shora citovaného výnosu z důvodu ohrožení nemocí z povolání, ani zde není důvodu pro vynětí tohoto vyplaceného příspěvku z bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Tak jako se dříve podílela celá rodina na vyšších příjmech pracovníka v hornictví, není důvodu k tomu, aby nyní, když jeho příjem v novém zaměstnání je

vyrovnán z jiných prostředků, byly tyto prostředky spravovány jiným právním režimem.

V podstatě ze stejných důvodů jako odstupné patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů i příjmy vyplacené jako věnostní přídavek horníků ve smyslu zákona č. 177/1968 Sb.

Příjmy z jiných zdrojů

Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří také výhry ze sázek ve Sportce a Sazce, věci získané výhrou ve věcné loterii nebo jiné slosovací akci apod.

Rovněž výnosy, užitky a přírůstky věcí patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ať již věc sama je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů nebo ve vlastnictví jednoho z manželů.

U výhry na los je rozhodující okamžik výhry, nikoli zakoupení losu.

I u pojistných smluv týkajících se pojištění osob je nutno vycházet ze zásad použitých při jiných smlouvách a plněních, že totiž do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří i plnění ze smlouvy pojištění, pokud bylo za trvání manželství ve prospěch kteréhokoli z manželů realizováno. Pojistka sama ovšem může představovat určitou hodnotu, poněvadž u pojištění osob je pojišťovna povinna ve smyslu ustanovení § 362 o. z. v některých případech při zániku pojištění vyplatit odbytné (srov. též ustanovení § 13 vyhlášky č. 49/1964 Sb.). Je třeba zkoumat, jaký je stav pojistky v době zániku manželství, zda a jaké nároky z pojistek vyplývají, popř. jaké odbytné by bylo k tomuto dni státní pojišťovnou vyplaceno, a k těmto nárokům pak jako k jiným pohledávkám při vypořádání přihlížet. Při zjišťování těchto nároků bude nezbytný dotaz na státní pojišťovnu.

Pokud jde o jednotlivé platby pojistného placené za trvání manželství ze společného majetku na osobní pojištění jednoho z manželů, nelze posuzovat tyto platby při vypořádání jako náklady vynaložené na osobní majetek manžela. Peníze byly totiž za trvání manželství spotřebovány se souhlasem obou manželů a k hodnotě takto získané bude třeba podle shora uvedených zásad přihlížet při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů lze nabývat kupní nebo jinou smlouvou, na základě rozhodnutí státního orgánu nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem (§ 133 o. z.), pokud ovšem nejde o věci osobní potřeby nebo sloužící k výkonu povolání jen jednoho z manželů. Ze znění ustanovení § 143 o. z., který užívá termínu „vše co bylo nabyto“ totiž vyplývá, že není rozhodující právní důvod tohoto nabytí s výjimkou dědění a darování.

Platí to i pokud jde o nabytí peněz. Nejde-li o dědictví nebo dar, není tedy rozhodující, zda peníze na zakoupení věci byly opatřeny např. půjčkou uzavřenou jen jedním z manželů.³⁾

Rodinné domky, rekreační chaty a garáže

Mezi předměty osobního vlastnictví má dále významné postavení rodinný domek, v posledních letech též rekreační chata, garáž apod.

V této souvislosti vznikají někdy v soudní praxi potíže a není správně postupováno v případech, kdy nemovitost nebyla získána smlouvou o převodu, ale vlastní výstavbou za pomoci jiných osob, nejčastěji příbuzných, přičemž není jasná otázka vlastnictví k pozemku, otázka podílu manželů a dalších osob na získání stavebního materiálu, na výkonu prací apod. Jde tu nepochybně především o otázku skutkovou; obtížnost zjišťování skutečného stavu věci je však mnohdy zbytečně zvyšována neujasněností právní stránky věci.

Jde zejména o výklad ustanovení § 118 až § 121, § 127 a § 133 o. z. Soudy si musí proto především

ujasnit, kdy jde o věc samostatnou a kdy pouze o součást nebo příslušenství věci a teprve potom řešit otázku vlastnictví věci, zda totiž tato věc patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů či nikoli a zda případně nejde pouze o pohledávku vůči jiné osobě.

Jde-li o postavení nového rodinného domku, jehož stavebníky byli manželé, a stavba byla za trvání manželství dokončena, pak do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří nemovitost v celé své hodnotě ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů bez ohledu na účast jiných osob při výstavbě. Závazky vůči těmto osobám nelze ovšem ponechat stranou při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jak bude dále uvedeno.

Nelze ovšem vyloučit ani případy, kdy na základě vzájemné dohody má po dokončení stavby vzniknout k této stavbě spoluvlastnictví jak manželů, tak i dalších osob.

Je proto nutno věnovat v těchto případech velkou péči zjišťování skutečného stavu věci, zejména výsledkem účastníků i osob, které se na výstavbě spolupodílely. Při zkoumání otázky vlastnictví k takto získanému rodinnému domku bude také důležitým důkazem i rozhodnutí o přípustnosti stavby, popř. povolení k užívání stavby (podle zákona č. 87/1958 Sb. o stavebním řádu).

Jestliže manželé nabyli rodinný domek, chatu, garáž, popř. jinou nemovitost, která může být předmětem osobního vlastnictví, za trvání manželství a na zaplacení použili třeba jen zčásti společných peněz, je nutno do bezpodílového spoluvlastnictví manželů zařadit celou nemovitost, nikoli snad jen její ideální část, odpovídající hodnotou částce použitých společných peněz.

Naproti tomu nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů hodnota prací (bez ohledu na její výši) provedených na nemovitostech, které nejsou ve vlastnictví účastníků. Pokud např. provedenou přístavbou nebyla získána samostatná nemovitost, přičemž je nutno vycházet především z obsahu povolení k užívání stavby nebo si vyžádat znalecký posudek, pak jde stále jen o součást věci ve smyslu ustanovení § 120 o. z. a manželů mají vůči vlastníku věci pohledávku, k níž se přihlédne při vypořádání, pokud ovšem nebylo v konkrétním případě ujednáno nic jiného.

Obtížnost problematiky výstavby rodinných domků plyne někdy i z toho, že za trvání manželství postupují manželé ve vzájemné shodě tak, že obcházejí platné předpisy. Staví na cizím pozemku nebo na cizí stavební povolení (protože už např. jeden domek mají) a v případě rozvodu manželství pak někdy chce jeden z manželů z takto společně protiprávně vytvořené situace těžit.

Předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů může být i byt, který manželé nebo jeden z nich získal za trvání manželství podle zákona č. 52/1966 Sb. o osobním vlastnictví k bytům.

Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů nepatří družstevní byt, poněvadž tento byt není ve vlastnictví družstevníka, nýbrž stavebního bytového družstva. Otázka členského podílu je věcí vypořádání, jak bude dále uvedeno.

Věci získané dědictvím

Podle ustanovení § 143 o. z. nejsou v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů věci získané dědictvím. Nabývá-li dědictví jeden z manželů, nevznikají v praxi žádné problémy ani pochybnosti.

V případě, že dědictví nabývají oba manželé, pak již vzhledem k ustanovení § 474 odst. 2, § 475 a § 477 o. z. je nutno dojít k závěru, že takto získaný majetek je v podílovém spoluvlastnictví obou manželů.

Věci získané darováním

Jestliže řešení otázek spojených s dědictvím je v soudní praxi poměrně řídké, otázka darování je naproti tomu ve sporech o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů velmi častá. Účastníci v řízení často namítají, že určitý předmět nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, poněvadž byl darován pouze jednomu z manželů, že šlo o tzv. svatební dar apod. Otázky týkající se darování lze rozdělit do tří skupin:

a) Dary jiných osob manželům

Má-li jít o dar ve smyslu ustanovení § 143 o. z. musí být splněny náležitosti darovací smlouvy ve smyslu ustanovení § 407 o. z., zejména i předepsaná forma.

K platnosti darovací smlouvy není již třeba její registrace (pokud jejím předmětem není nemovitost), jak tomu bylo za účinnosti zákona č. 26/1957 Sb., tj. v době od 1. 7. 1957 do 31. 3. 1964. Pro posouzení, kdo je obdarovaný, bude rozhodujícím úmysl dárce, zda totiž chtěl darovat věc jen jednomu z manželů nebo oběma. Na tento úmysl bude možno ve většině případů usuzovat jen z okolností, za nichž k darování došlo. Nevystačí se přitom pouze s posuzováním povahy předmětu, zda slouží potřebám celé rodiny nebo jen jednoho z manželů, ale je nutno vždy vycházet z úmyslu dárce.

Rozhodující je dále doba darování, zda totiž k němu došlo před sňatkem nebo po uzavření manželství. Pokud došlo k darování před sňatkem ve prospěch jen jednoho z nastávajících manželů, pak jde o jeho výlučné vlastnictví; šlo-li o dar oběma nastávajícím manželům, pak mohlo vzniknout pouze podílové spoluvlastnictví. Týká se to nejčastěji svatebních darů.

Ohledně darů oběma manželům za trvání manželství lze z kogentního ustanovení § 143 o. z. dovodit, že věci nabyté za trvání manželství děděním nebo darem oběma manžely nestávají se předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví, ale podílového spoluvlastnictví. Výjimka ustanovení § 143 o. z. o věcech darovaných nebo zděděných platí nejen u nabytí věci jedním z manželů, ale i při nabytí věci oběma manžely.

Je nutno poukázat i na nesprávnou praxi některých soudů, které při posuzování skutečnosti, kdo je obdarovaný, přihlížejí k tomu, zda věc slouží potřebám celé rodiny nebo jen jednoho z manželů. Toto hledisko nemůže být rozhodující, protože je-li prokázáno, že obdarován byl jeden z manželů, stal se výlučným vlastníkem věci bez ohledu na to, že snad jde o věc určenou svým charakterem k užívání celou rodinou.

b) Darování mezi manžely

Není pochybnosti o tom, že darem a tím i osobním majetkem jednoho z manželů může být i věc darovaná druhým manželem z jeho samostatného majetku.

Rozdílné názory jsou však v otázce darování mezi manžely, jde-li o věc patřící do bezpodílového spoluvlastnictví manželů a určenou již při nákupu k darování jednomu z manželů.

Darování mezi manžely však není možné, poněvadž by to ve svých důsledcích znamenalo obcházení kogentních ustanovení o rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Každý z manželů má totiž vlastnické právo k celé věci, a to tak, že práva jednoho manžela jsou omezena stejnými právy druhého. Právní vztahy, které vyplývají z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, docházejí výrazu jen ve vztahu k celé věci, a to ať jde o vztahy mezi manžely navzájem nebo o vztahy k třetím osobám, takže tu není podíl, který by mohl být samostatným předmětem majetkoprávních jednání. Jestliže tedy má každý z manželů vlastnické právo k celé věci, omezené ovšem stejným právem druhého manžela, pak nemůže jeden z manželů toto své právo převést na druhého manžela, a to ani darovací smlouvou.

Uvedený závěr není v rozporu ani s potřebami praxe ani se zájmy manželů, na které zastánci opačného názoru někdy poukazují. Pokud jde o předměty, které jsou nejčastěji předmětem „darování“ mezi manžely, jde většinou o věci výlučné osobní potřeby jednoho z manželů, a už proto jsou vyňaty z režimu bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Jde-li o věci, které slouží oběma manželům nebo celé rodině a byly nabyty za trvání manželství, pak není žádného důvodu, aby byly vylučovány z bezpodílového spoluvlastnictví manželů. A jde-li o věci větší hodnoty, např. rodinný domek, pak není pochybnosti o tom, že by to bylo nepřípustné modifikování rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

c) Darování dětem bezpodílových spoluvlastníků

I nezletilé dítě může nabývat majetek všemi způsoby v zákoně uvedenými, tedy i darováním ve smyslu ustanovení § 407 o. z. Jde-li o dar od třetích osob, nebudou zpravidla žádné obtíže. Souhlas za obdarované dítě zde dávají rodiče jako zákonní zástupci, nejde-li o právní úkon podle ustanovení § 9 o. z.

Nelze ovšem vyloučit ani dar od rodičů, i když tady v jedné osobě bude jak dárce, tak i zákonný zástupce vyslovující souhlas s obdarováním, pokud nepůjde o kolizi zájmů, což ve většině případů nebude přicházet v úvahu. Kdyby o takový případ kolize zájmů šlo, muselo by být nezletilé dítě zastoupeno zvláštním opatrovníkem podle ustanovení § 37 odst. 3 zák. o rod. a tento právní úkon by vyžadoval schválení soudem podle ustanovení § 28 o. z. a § 176 o. s. ř.⁴⁾

Pokud jde o takové dary, kde nejde o kolizi zájmů a kde rodiče za dítě dar i přijímají, je nutno znovu zdůraznit, že musí být splněny náležitosti darovací smlouvy podle ustanovení § 407 o. z. včetně předepsané formy a že není rozhodující skutečností při posuzování této otázky, zda dítě věc užívá, popř. spoluužívá s ostatními členy rodiny, jak se často v rozhodnutích soudů uvádí.

Věci sloužící osobní potřebě nebo výkonu povolání jednoho z manželů

Jak vyplývá ze znění zákona, musí jít o věci, které jednak svou povahou jsou schopny sloužit osobní potřebě nebo výkonu povolání, jednak těmto účelům také skutečně slouží, a to výlučně jednomu z manželů. Za splnění těchto podmínek věc bez ohledu na její hodnotu do bezpodílového spoluvlastnictví manželů nepatří.

Jde-li o věc, která sice splňuje uvedené náležitosti, představuje však značnou hodnotu, která byla pořízena ze společných peněz, nelze vyloučit při vypořádání použití ustanovení § 150, věta druhá, o. z., aby tak nebyl jeden z manželů neodůvodněně zvýhodněn.

Kdyby tedy šlo o věc nikoli obvyklé osobní potřeby (např. drahocenný kožich), nebo o věc sloužící sice výkonu povolání, ale mající mimořádnou hodnotu (např. vědecká knihovna), měl by manžel, který tyto hodnoty za trvání manželství získal, nahradit, co ze společného majetku bylo na tento majetek vynaloženo.

Názor, který věci cennější v poměru k celkové úrovni rodiny, i když slouží osobním potřebám jednoho z manželů nebo výkonu jeho povolání, zahrnuje přímo do bezpodílového spoluvlastnictví manželů a považuje tak za rozhodující pro posouzení otázky vlastnictví hodnotu věci, neodpovídá znění zákona.

Věci získané výměnou za věc nebo z výtěžku věci, která byla v osobním vlastnictví jednoho z manželů.

Věci získané výměnou za věc nebo z výtěžku věci, která byla v osobním vlastnictví jednoho z manželů, jsou nadále v osobním vlastnictví tohoto manžela. Nejde tu totiž v takovém případě o nabytí nového majetku ani o rozmnožení dosavadního majetku za trvání manželství, nýbrž o změnu, která

nemá vliv na povahu těchto věcí jako předmětu osobního vlastnictví.

Při nabytí věci pomocí prostředků, které byly vzaty jednak z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jednak z osobního majetku některého z manželů, stávají se věci takto nabyté předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů bez ohledu na rozsah použitých prostředků z bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

III.

Práva a povinnosti vyplývající z bezpodílového spoluvlastnictví

Ustanovení § 144 až § 147 o. z., která vycházejí z toho, že právo jednoho z manželů k věcem v bezpodílovém spoluvlastnictví není omezeno velikostí a poměrem podílů, upravují vztahy obou manželů k těmto věcem a způsob jejich správy tak, aby oba měli stejné možnosti je spravovat a aby i v tom byla zaručena jejich rovnoprávnost.

Užívání společné věci

Užívání věci v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů upravuje ustanovení § 144 o. z., které řeší zároveň i otázku náhrady nákladů vynaložených na tyto věci a nákladů spojených s jejich užíváním a udržováním. Jestliže mezi manžely dojde k neshodě o právech a povinnostech vyplývajících z bezpodílového spoluvlastnictví, rozhodne soud podle ustanovení § 146 o. z. na návrh některého z nich.

Právo domáhat se ochrany podle tohoto ustanovení má každý z manželů nejen v případě, kdy došlo k neshodě v rámci společného užívání věci, ale i v případě, kdy jeden brání svémocně druhému v užívání společné věci.⁵⁾

Vyřizování záležitostí týkajících se společné věci

Při výkladu a použití ustanovení § 145 odst. 1 o. z. činí soudní praxi potíže zejména výklad pojmu „běžná záležitost“ v souvislosti s posouzením platnosti právního úkonu, který se týkal společné věci a byl učiněn jen jedním z manželů bez souhlasu druhého manžela.

Pojem běžná záležitost, jehož užívá ve vztahu mezi manžely nejen ustanovení § 145 odst. 1 o. z., ale i ustanovení § 21 zák. o rod., není v žádném z těchto ustanovení blíže vymezen. Jestliže však oba tyto zákony užívají tohoto pojmu (na rozdíl od dříve platného ustanovení § 23 zákona č. 265/1949 Sb., které u zákonného majetkového společenství uvádělo obvyklou správu jmění) nutno mít za to, že nemusí jít jen o úkony, které se týkají správy majetku, i když tyto úkony budou zřejmě nejčastější. Bude proto třeba při posouzení, zda jde o běžnou záležitost, vycházet vždy z náležitě zjištěných okolností jednotlivého případu.

Tyto okolnosti (např. rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů, druh a hodnota věci, které do něho náležejí apod.) mohou být různé; vodítkem mohou být závěry, které již byly v některých konkrétních rozhodnutích vyjádřeny.

V rozhodnutí uveřejněném pod č. 46/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR bylo uvedeno, že za běžnou záležitost nutno považovat čerpání společných úspor na úhradu potřeb společného dítěte v přiměřeném rozsahu nebo nákup běžného ošacení, a naproti tomu, že plnění třetí osobě, pro které není právního důvodu, nebo poskytnutí daru nikoli nepatrné hodnoty, není běžnou záležitostí.

V rozhodnutí uveřejněném pod č. 104/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR pak bylo uvedeno, že darování částky 20 000 Kčs otci jednoho z manželů není běžnou záležitostí týkající se

společné věci, kterou by mohl vyřešit samostatně jeden z manželů.

Jestliže jeden z manželů disponoval společnou věcí způsobem, který je v rozporu s ustanovením § 145 odst. 1 o. z., je takový právní úkon neplatný, i když se tak stalo až potom, co manželé zrušili společnou domácnost, a bez ohledu na to, že druhý účastník smlouvy o důvodu neplatnosti nevěděl. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů trvá dále i po zrušení společného hospodaření a na právech a povinnostech manželů vyplývajících z tohoto spoluvlastnictví se tím nic nemění.

Uspokojení pohledávky věřitele jednoho z manželů

Soudní praxi nečiní potíže výklad ustanovení § 147 o. z. a v souvislosti s tím i výklad ustanovení § 255 odst. 2 o. s. ř. Tohoto ustanovení občanského zákoníku se ostatně užívá poměrně málo a oprávnění dávají přednost výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy před jinými způsoby výkonu rozhodnutí, zejména před výkonem rozhodnutí prodejem movitých nebo nemovitých věcí. Při výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy pak použití ustanovení § 147 o. z. nepřichází v úvahu již proto, že mzda náleží do bezpodílového spoluvlastnictví manželů až po jejím vyplacení a přijetí. Již v rozhodnutí uveřejněném pod č. 8/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR bylo uvedeno, že pro peněžitou pohledávku vůči povinnému nelze nařídit výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy jeho manželky, poněvadž právo na vyplacení mzdy není „věcí“ a nemůže tedy tvořit část bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

IV.

Zánik bezpodílového spoluvlastnictví manželů

V ustanovení § 148 o. z. se hovoří o zániku a o zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů; praxe soudů však správně vychází z toho, že zrušením bezpodílového spoluvlastnictví dochází k jeho zániku. Pokud se tedy v ustanoveních občanského zákoníku hovoří (§ 149, § 151 o. z.) o zaniklém bezpodílovém spoluvlastnictví, rozumí se tím i případy, kdy došlo k jeho zrušení rozhodnutím soudu.

V rozsudku uveřejněném pod č. 50/1969 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR bylo uvedeno, že okamžikem právní moci rozsudku o zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů je naplněn ustanovením § 148 odst. 1 o. z. předvídaný předpoklad zániku bezpodílového spoluvlastnictví a dochází k zániku tohoto práva.

K zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů (§ 148 odst. 1 o. z.) dochází především zánikem manželství (§ 22 odst. 1 zák. o rod.), tj. smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého nebo rozvodem jejich manželství. Za trvání manželství dochází k zániku tohoto spoluvlastnictví jednak skutečnostmi, s nimiž zákon spojuje zánik bezpodílového spoluvlastnictví manželů, tj. pravomocným výrokem o propadnutí majetku v trestním řízení (§ 52 odst. 2 tr. zák., § 500 odst. 3 o. z.) a nařízením likvidace majetku (§ 352 o. s. ř.), jednak zrušením bezpodílového spoluvlastnictví pravomocným rozhodnutím soudu (§ 148 odst. 2 o. z.).

Jestliže bylo manželství prohlášeno za neplatné, platí o majetkových poměrech manželů obdobně ustanovení o majetkových poměrech rozvedených manželů (§ 17 odst. 2 zák. o rod.).

Zrušení bezpodílového spoluvlastnictví rozhodnutím soudu

Podle ustanovení § 148 odst. 2 o. z. může soud zrušit bezpodílové spoluvlastnictví i za trvání manželství, ovšem jenom na návrh některého z manželů a jenom ze závažných důvodů, zejména jestliže by jeho další trvání odporovalo pravidlům socialistického soužití. Posouzení, zda jsou dány podmínky pro zrušení tohoto spoluvlastnictví, bude věcí konkrétního případu. Vodítkem pro posouzení závažnosti důvodů pro zrušení tohoto spoluvlastnictví může být rozsudek, který byl uveřejněn pod č. 3/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

Občanský zákoník nepřipouští za trvání manželství jinou možnost zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů než pravomocným soudním rozsudkem. Je tedy vyloučeno, aby se manželé za trvání manželství dohodli na zrušení bezpodílového spoluvlastnictví. Proto je také vyloučeno, aby v řízení, v němž jeden z manželů navrhoval, aby bylo zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů, došlo k uzavření smíru.

Zruší-li manželé společnou domácnost, nemá sama tato skutečnost přímý vliv na další trvání manželství, a není proto ani důvodem zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Tato skutečnost by sama o sobě nemohla být ani důvodem jeho zrušení podle ustanovení § 148 odst. 2 o. z.⁶⁾

Likvidace majetku jednoho z manželů

Bezpodílové spoluvlastnictví manželů zaniká podle ustanovení § 352 odst. 3 o. s. ř. tím, že byla nařízena likvidace majetku jednoho z manželů. Toto ustanovení (s nímž se soudy setkávají jen výjimečně, poněvadž i likvidace majetku je způsob výkonu rozhodnutí poměrně málo využívaný) má zřejmě sloužit k tomu, aby nebyl likvidací majetku, nařízenou pro pohledávku věřitele jen jednoho z manželů, poškozen celý majetek v bezpodílovém spoluvlastnictví. Proto také soud provádějící likvidaci majetku vyčká s dalším postupem při provádění výkonu rozhodnutí do doby, až bude provedeno vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví podle zásad uvedených v ustanoveních § 149 a § 150 o. z.

Propadnutí majetku jednoho z manželů vyslovené v trestním řízení

Pravomocným výrokem o propadnutí majetku, které vyslovil podle ustanovení § 52 odst. 2 tr. zák. soud v trestním řízení, zaniká bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Manžel, u něhož došlo k vyslovení tohoto trestu a jehož majetek propadl ve prospěch státu, ztrácí právo s ním nakládat. Vypořádání se provádí s finančním odborem ONV podle směrnic ministerstva financí o zabezpečení a správě zajištěného majetku a prozatímní správě a realizaci majetku nabytého státem (ze 16. 3. 1966 č. 314/9.000/66), které jsou uveřejněny pro potřebu soudů v částce 6/1966 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti; tyto směrnice byly oznámeny v částce 9/1966 Sbírky zákonů ČSSR.

Obnovení zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví

Občanský zákoník, který vylučuje možnost zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů dohodou, nepřipouští ani možnost dohody manželů o jeho obnovení. Obnovení zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví je možné jenom rozhodnutím soudu vydaným za trvání manželství na návrh jednoho z manželů (§ 151 o. z.).⁷⁾ Toto rozhodnutí působí ex nunc, takže se vztahuje jenom na to, co bylo nabyto (§ 143 o. z.) po právní moci tohoto rozhodnutí, nevztahuje se však na majetek dříve nabytý.

Správa majetku mezi zánikem a vypořádáním bezpodílového spoluvlastnictví

Občanský zákoník nemá ustanovení o tom, podle jakých zákonných ustanovení se řídí vztahy manželů ohledně věcí, které náležejí do jejich bezpodílového spoluvlastnictví, zejména správa tohoto majetku, v období, kdy toto spoluvlastnictví sice již zaniklo, kdy však ještě nebylo provedeno jeho vypořádání. Je proto nutno ve smyslu ustanovení § 496 o. z. vycházet z ustanovení občanského zákoníka, která upravují vztahy svým obsahem a účelem jim nejbližší. Praxe soudů vychází správně z toho, že takovými nejbližšími ustanoveními jsou ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů a z těchto ustanovení analogicky vychází.⁸⁾

V.

Vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví dohodou nebo rozhodnutím soudu a

postup podle ustanovení § 35 not. ř.

Zaniklo-li bezpodílové spoluvlastnictví manželů, provádí se – pokud nejde o zánik manželství a bezpodílového spoluvlastnictví smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého, kdy státní notářství postupuje způsobem upraveným v ustanovení § 35 not. ř. – jeho vypořádání (§ 149 odst. 1 o. z.) podle zásad uvedených v ustanovení § 150 o. z. dohodou nebo rozhodnutím soudu. Občanský zákoník dává přednost tomu, aby se manželé o vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví dohodli. Tento způsob vypořádání je také v praxi mnohem častější než vypořádání rozhodnutím soudu.

Postup podle § 35 not. ř.

V případě, že zůstavitel měl s pozůstalým manželem věci v bezpodílovém spoluvlastnictví, určí státní notářství (§ 35 not. ř.), které z těchto věcí, popřípadě jaká jejich část, náleží do dědictví. Nesouhlasí-li s tímto rozhodnutím některý z dědiců nebo pozůstalý manžel, postupuje státní notářství podle ustanovení § 18 not. ř. Při výkladu a použití tohoto ustanovení státní notářství vychází ze zásad Rozboru a zhodnocení notářské praxe v řízení o dědictví a v řízení o registraci smluv, [Pls 1/67](#), jenž byl projednán a schválen plénem bývalého Nejvyššího soudu.⁹⁾

Vypořádání dohodou

Tato forma vypořádání je jednou z nejčastějších forem vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Poněvadž však občanský zákoník se v ustanovení § 149 odst. 2 omezuje jen na to, že stanoví povinnost manželů, kteří se vypořádali dohodou, vydat si na požádání písemné potvrzení o tom, jak se vypořádali, vyvolává tato zákonná úprava pochybnosti, s nimiž se soudy setkávají zejména při plnění povinnosti poučovat (§ 5 o. s. ř.) účastníky řízení o rozvod manželství, o právních důsledcích rozvodu, a tedy i o způsobu jejich majetkoprávního vypořádání.

Ze znění ustanovení § 149 odst. 1 o. z. nutno dovodit, že dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů se může týkat jenom bezpodílového spoluvlastnictví, které již zaniklo. Je tedy vyloučeno, aby nerozvedení manželé, i když nežijí ve společné domácnosti, se dohodli (pokud ovšem nedošlo k návrhu jednoho z nich ke zrušení jejich bezpodílového spoluvlastnictví podle ustanovení § 148 odst. 2 o. z. nebo pokud nedošlo k nařízení likvidace majetku jednoho z nich podle § 352 o. s. ř.) o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví.¹⁰⁾

Ze znění ustanovení § 149 odst. 1, 2 a 3 o. z. nutno vyvodit, že vypořádání dohodou manželů se musí týkat všeho majetku, který vy smyslu ustanovení § 143 o. z. do jejich bezpodílového spoluvlastnictví náležel¹¹⁾ a který jako společný existoval v době zániku tohoto spoluvlastnictví. Ani ustanovení § 149 o. z. ani jiné zákonné ustanovení nebrání manželům, aby v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví vypořádali i ta majetková práva a vztahy (zejména společné pohledávky a dluhy), které sice do tohoto spoluvlastnictví nenáležejí, které však vznikly v souvislosti s jejich hospodářským a spotřebním společenstvím. Pokud ovšem tak neučiní a omezí se jen na vypořádání majetku, který tvoří bezpodílové spoluvlastnictví, nelze z toho vyvozovat neplatnost takové dohody a nemožnost případného pozdějšího uplatnění těchto majetkových práv.

Občanský zákoník nestanoví žádnou formou pro dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Může být proto taková dohoda uzavřena písemně nebo ústně, může být však uzavřena i konkludentním činem, pokud je z něho možno bezpečně usoudit na to, že projevy vůle účastníků směřovaly shodně k tomu, aby bylo (a jakým způsobem) vypořádáno jejich zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví.

V praxi soudů byly pochybnosti o tom, zda je třeba písemné formy tam, kde je v bezpodílovém

spoluvlastnictví i nemovitost (např. rodinný domek) a poukazovalo se zejména na to, že vznikají potíže při provedení zápisu vlastnického práva v evidenci nemovitostí. Jak již bylo uvedeno, spočívá podstata bezpodílového spoluvlastnictví manželů v tom, že jejich podíly nejsou určeny, takže při dohodě o vypořádání – ať již se stává vlastníkem věci jeden z nich, nebo se výjimečně stávají oba podílovými spoluvlastníky – nejde o smlouvu o převodu nemovitosti nebo její části ve smyslu ustanovení § 134 odst. 2 o. z. Taková dohoda proto nevyžaduje písemnou formu ve smyslu ustanovení § 46 odst. 1 o. z. ani registraci státním notářstvím ve smyslu ustanovení § 134 odst. 2 o. z.¹²⁾ Nelze tedy dovodit, že by byla neplatná dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, která by nebyla uzavřena v písemné formě a týkala se nemovitosti. V zájmu právní jistoty a zabránění případným sporům by ovšem soudy měly v rámci poradenské činnosti a při poučování účastníků řízení o rozvod manželství působit k tomu, aby byla dávana přednost písemné formě dohody.

Na tom, že podle platného práva není třeba k dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů písemné formy, nemůže nic změnit ani to, že zákon č. 22/1964 Sb. o evidenci nemovitostí a vyhláška č. 23/1964 Sb. (ve znění vyhlášky č. 133/1965 Sb.), kterou se tento zákon provádí, předpokládá, že se zápisy do evidence nemovitostí provádějí na základě listin, neboť vlastníku nic nebrání v tom, aby ve smyslu ustanovení § 149 odst. 2 o. z. požadoval (nebo i žalobou uplatnil) vydání písemného potvrzení o tom, jak se manželé vypořádali. Toto potvrzení pak může být podkladem pro provedení zápisu v evidenci nemovitostí.

V rozsudku uveřejněném pod e. 73/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR bylo uvedeno, že by soud mohl zamítnout návrh na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů jen tehdy, když by bylo bezpečně prokázáno, že mezi bývalými manžely došlo po zániku bezpodílového spoluvlastnictví k platné dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, a to ohledně všeho jejich společného majetku. Přitom uzavření této dohody, k níž může dojít i na základě konkludentního projevu vůle, nemohlo by být bez dalšího shledáno jenom v tom, že po rozvodu manželství si každý z manželů ponechal některé věci ze společného majetku.

Ze znění ustanovení § 149 odst. 1 o. z., zejména i s přihlédnutím ke znění ustanovení § 150 o. z., nelze dovodit, že by se týkalo jenom těch případů, kdy dochází k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů rozhodnutím soudu;¹³⁾ měly by proto soudy při své poučovací činnosti, zejména v řízení o rozvod manželství, a při sepisování smírů vést účastníky k tomu, aby si i při uzavírání dohod o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů byli těchto zásad vědomi a z nich vycházeli.

Ze znění ustanovení § 149 odst. 1 a 2 o. z., z povahy dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů i z účelu jí sledovaného nutno vyvodit, že takovou dohodu mohou uzavřít jenom manželé (bývalí manželé). Pokud tedy manželství a bezpodílové spoluvlastnictví zaniklo smrtí jednoho z manželů nebo jejich prohlášením za mrtvého, nelze uzavřít dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví. To vyplývá i ze znění ustanovení § 35 not. ř., podle něhož určí státní notářství v řízení o dědictví, které z věcí, jež měl zůstavitel s pozůstalým manželem v bezpodílovém spoluvlastnictví, popřípadě jaká jejich část, náleží do dědictví.

Vypořádání rozhodnutím soudu

Jestliže se neprovede vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví dohodou, provede je soud (§ 149 odst. 3 o. z.) na návrh některého z manželů. Rozhodnutím soudu může být provedeno vypořádání jen v případě, že již došlo k zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů (§ 149 odst. 1 o. z.). Je proto vyloučeno, aby se jeden z manželů domáhal vypořádání existujícího bezpodílového spoluvlastnictví, nebo aby spojil návrh na zrušení bezpodílového spoluvlastnictví (§ 148 odst. 2 o. z.) s návrhem na jeho vypořádání (§ 149 odst. 3 o. z.).¹⁴⁾

Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví rozhodnutím soudu se musí týkat všeho majetku, který podle ustanovení § 143 o. z. náležel do bezpodílového spoluvlastnictví manželů a jako společný existoval ke dni jeho zániku.

Vzhledem k ustanovení § 143 o. z. není soud vázán návrhy účastníků, nýbrž je povinen zjišťovat, co patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Občanský zákoník nemá výslovné ustanovení o tom, jak mají být vypořádány pohledávky a dluhy manželů, které jsou spojeny s jejich bezpodílovým spoluvlastnictvím a vznikly za jeho trvání. Tyto pohledávky a dluhy nepatří totiž podle ustanovení § 143 o. z. a ve smyslu ustanovení § 127 o. z. do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, takže se na ně nevztahují ustanovení § 149 a § 150 o. z. Nejsou-li tyto vztahy zvlášť upraveny, pak nutno vyjít ve smyslu ustanovení § 496 o. z. z ustanovení, která upravují vztahy jim obsahem a účelem nejbližší, použít přiměřeně ustanovení § 149 a § 150 o. z. a provést i vypořádání pohledávek a dluhů manželů, pokud vznikly za trvání jejich bezpodílového spoluvlastnictví¹⁵⁾ a v souvislosti s jejich hospodářským a spotřebním společenstvím. Vypořádání těchto společných práv a povinností se ovšem týká vztahů mezi manžely a nezasahuje do práv a povinností třetích osob, které nejsou účastníky řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a jimž zůstávají nedotčena všechna jejich práva a námitky včetně námitky promlčení.

V rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů nelze ovšem vypořádávat majetkové vztahy, které se sice týkají manželů, které však nevznikly v souvislosti s jejich bezpodílovým spoluvlastnictvím, pokud je účastníci sami neučinili předmětem řízení.

V řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je pro posouzení, které věci náleží do tohoto spoluvlastnictví, pro které věci platí podle ustanovení § 492 odst. 2 o. z. přiměřeně ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví a ke kterým majetkovým právům a vztahům má být při tomto vypořádání přihlíženo, rozhodný den, kdy došlo k zániku bezpodílového vlastnictví manželů (tedy zpravidla den právní moci rozsudku o rozvodu jejich manželství), nikoli den jejich faktického rozchodu nebo den, kdy soud o tomto vypořádání rozhoduje.

Je tedy pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví rozhodnou nejen ta skutečnost, že určitá věc v době jeho zániku jako společná existovala, ale i to, v jakém stavu věc byla (např. její kvalita, stáří, míra opotřebení apod.). Tento stav je rozhodným i pro ocenění věci, přičemž ovšem třeba vycházet z cen odpovídajících – ať již podle obecně závazných cenových předpisů či vývoje cen věcí – cenám platným v době, kdy se provádí vypořádání.¹⁶⁾ Jinak by byl jeden z manželů neodůvodněně zvýhodněn nebo znevýhodněn proti druhému, pokud by např. jenom v důsledku změny cenového předpisu se zvýšila cena rodinného domku nebo v důsledku snížené poptávky klesla cena ojetého osobního automobilu.

Od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů do jeho vypořádání může uplynout i poměrně dlouhá doba (právo na vypořádání tohoto spoluvlastnictví se nepromlčuje / § 100 odst. 2 o. z., poněvadž jde o výkon vlastnického práva), v níž může dojít k určitým změnám ve věcech, které do tohoto spoluvlastnictví náležejí. Soudy proto správně při rozhodování o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů přihlížejí k tomu, že v tomto mezidobí bylo nakládáno s věcmi, které do tohoto spoluvlastnictví náležely, zjišťují, o jaké dispozice šlo, a správně rozlišují mezi dispozicemi platnými a dispozicemi neplatnými, zejména z hlediska ustanovení § 145 odst. 1 o. z.

Pokud jeden z manželů nakládá s věcí, která byla v bezpodílovém spoluvlastnictví (třebas i po zrušení společné domácnosti nebo po zániku tohoto spoluvlastnictví), způsobem, který je v rozporu s ustanovením § 145 odst. 1 o. z., soudy správně vycházejí z toho, že je při vypořádání nutno i takovou věc do bezpodílového spoluvlastnictví zařadit, neboť v tomto spoluvlastnictví zůstává. Pokud ovšem šlo o dispozici platnou (např. věc byla převedena /darována, prodána apod./ na jiného se souhlasem

obou manžel), nelze již tuto věc do bezpodílového spoluvlastnictví zařazovat. Podle povahy právního úkonu by bylo možno do bezpodílového spoluvlastnictví zahrnout jen peněžitou částku nebo jinou věc za původní věc získanou.

Při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů se soudy musí zabývat i tou skutečností, že manželé bydlí v družstevním bytě, a musí zejména zjistit, kdy vzniklo právo užívání nebo společného užívání tohoto bytu.

Došlo-li k uzavření dohody o odevzdání a převzetí družstevního bytu po 1. 4. 1964 a vzniklo-li (§ 155 odst. 1, § 172 odst. 1 a § 175 odst. 2 o. z.) manželům za trvání manželství nejen právo společného užívání družstevního bytu, ale i společné členství v družstvu, pak členský podíl v tomto družstvu je majetkovou hodnotou, která je manželům společná a vyjadřuje míru jejich účasti na družstevním majetku. Musí proto soudy při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů přihlédnout ve výši odpovídající zůstatkové hodnotě členského podílu ke dni zániku tohoto spoluvlastnictví k této majetkové hodnotě stejně jako k jiným majetkovým hodnotám, které jsou rozvedeným manželům společné a navazují na jejich spotřební společenství, a rozhodnout o tom, kterému z manželů má členský podíl připadnout. Členský podíl by ovšem neměl připadnout tomu z manželů, který pozbyl právo společného užívání bytu a tím i členství v družstvu (§ 177 odst. 2 o. z.), takže rozhodnutí o tom, komu z manželů má členský podíl připadnout, bude záviset především na tom, který z nich bude jako člen družstva byt dále užívat, ať již na základě dohody rozvedených manželů či na základě pravomocného rozhodnutí soudu.

Jestliže jeden z manželů získal právo užívat družstevní byt sice za trvání manželství, ale ještě před 1. 4. 1964, vznikne oběma manželům za podmínek uvedených v ustanovení § 501 o. z. dnem 1. 4. 1964 právo společného užívání družstevního bytu, nevznikne jim však společné členství v družstvu, a tedy ani společná účast na družstevním majetku. K zůstatkové hodnotě členského podílu by soudy při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů mohly přihlížet, jen pokud by členský podíl byl zaplacen ze společného majetku, tedy v rámci ustanovení § 150, věta druhá, o. z.

Stejně se postupuje i v případě, že jde o byt z tzv. stabilizační družstevní výstavby, neboť i tyto byty jsou byty družstevními. Pokud byla za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví poskytnuta jednomu z manželů jako pracovníku organizace půjčka na složení členského podílu ve stavebním bytovém družstvu, jak to umožňovalo ustanovení § 12 vyhlášky č. 191/1964 Sb. o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní výstavbě a výstavbě rodinných domků (nyní ustanovení vyhlášky č. 137/19568 Sb. o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní a individuální bytové výstavbě ve znění vyhlášky č. 14/1969 Sb. a vyhlášky č. 26/1969 Sb.), pak je třeba při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů přihlédnout k existenci a výši pohledávky, kterou má organizace z důvodů poskytnutí půjčky.¹⁷⁾

Pokud manželé měli v bezpodílovém spoluvlastnictví byt podle ustanovení § 3 zákona č. 52/1966 Sb., o osobním vlastnictví k bytům, provedou soudy vypořádání i ohledně tohoto bytu (§ 5 citovaného zákona).

Jestliže vzniklo za podmínek uvedených v ustanovení § 214 o. z. manželům právo společného užívání pozemku, pak toto právo zánikem manželství zanikne a soud v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví na návrh některého z manželů, pokud se manželé nedohodli, rozhodne o tom, který z nich se stane uživatelem pozemku a jak se vypořádají (§ 215 odst. 1, 2 o. z.). O nutnosti podat takový návrh by měli být manželé soudem poučováni (§ 5 o. s. ř.).

Zásady vypořádání

Občanský zákoník ukládá (§ 149 odst. 1 o. z.), aby vypořádání zaniklého bezpodílového

spoluvlastnictví manželů bylo provedeno podle zásad uvedených v ustanovení § 150 o. z. Toto ustanovení dává jak svou obecnou formulací, tak i tím, že výpočet hledisek, k nimž se má při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví přihlídnout, je toliko příkladný, široké možnosti přihlídnout podle okolností konkrétního případu k nejrůznějším (byť i v tomto zákonném ustanovení neuvedeným) skutečnostem, které mohou ovlivnit způsob vypořádání. Při výkladu a použití tohoto ustanovení musí proto soudy vycházet, po náležitém zjištění skutečného stavu věci (§ 6 a § 120 odst. 1 o. s. ř.), z okolností konkrétního případu a snažit se o to, aby soudní rozhodnutí, kterým se vypořádává bezpodílové spoluvlastnictví manželů, upravilo v rámci daném platnými zákonnými ustanoveními majetkové vztahy mezi nimi co nejúčelněji a v souladu se zájmy nezletilých dětí i se zájmy společnosti.

Občanský zákoník vychází při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů z toho, že podíly manželů na společném majetku jsou stejné, dává však soudům možnost, aby jejich výši určily i v jiném poměru. Hlediska, z nichž mají soudy při určování velikosti podílu vycházet, podrobněji a vyčerpávajícím způsobem nevymezuje. Je proto věcí úvahy soudů, aby na základě řádně zjištěného skutečného stavu věci v rámci vymezeném ustanovením § 150 o. z. určily výši těchto podílů. Přitom ovšem tato úvaha není libovolná, takže je třeba určení výše podílů opřít o dostatečně zjištěný skutečný stav a řádně je odůvodnit.

Při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů se přihlíží především k potřebám nezletilých dětí. Občanský zákoník sice blíže nestanoví, jakým způsobem by se mělo k těmto potřebám přihlížet, soudy však tomuto hledisku správně dávají kvalitativní obsah. K potřebám nezletilých dětí přihlížejí zpravidla v rámci rozhodování o tom, které věci mají jednomu z manželů připadnout, nedávají však zpravidla tomu z manželů, jemuž byly nezletilé děti svěřeny do výchovy, jenom z tohoto důvodu větší podíl na společném majetku.

Ustanovení § 150 o. z. umožňuje, aby při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů bylo přihlédnuto i k tomu, jak se který z manželů staral o rodinu.

Ukládá také přihlídnout při vypořádání bezpodílového vlastnictví manželů k tomu, jak se každý z nich přičinil o nabytí a udržení společných věcí. Z tohoto hlediska možno přihlídnout např. k tomu, že přičiněním pouze jednoho z manželů došlo ke zhodnocení věcí, které do tohoto spoluvlastnictví náležely, ať již za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví (zejména v době, kdy manželé již nežili ve společné domácnosti), či v době od zániku tohoto spoluvlastnictví do jeho vypořádání. Ta skutečnost, že manželé zrušili společnou domácnost, nemá – jak již bylo uvedeno – za následek zánik jejich bezpodílového spoluvlastnictví. Nelze proto dovodit, že věci získané jedním z manželů nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví jenom proto, že byly získány v době, kdy již manželé nežili ve společné domácnosti. Tato skutečnost, a zejména s ní souvisící míra přičinění o nabytí a udržení společné věci, však může ovlivnit velikost podílu každého z manželů na společném majetku a soudy k ní přihlídnou při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví a při určení výše podílů manželů.

Pro určení míry přičinění se o nabytí a udržení společného majetku je třeba vzít zřetel i k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti, takže rozhodujícím není jenom výše příjmů každého z manželů, nýbrž i způsob jeho života, vztah k rodině a k hospodaření se společnými prostředky.

Občanský zákoník nemá v ustanoveních, která se týkají vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, obdobné ustanovení jako je ustanovení § 142 o. z. Přesto však i při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů nutno, zejména se zřetelem k článkům VI a VII zásad občanskoprávních vztahů občanského zákoníku, přihlídnout k tomu, aby věc byla využita v souladu se zájmy společnosti. Není proto vyloučeno, aby nemovitost, která je v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, byla v rámci vypořádání tohoto spoluvlastnictví přikázána oběma manželům do podílového vlastnictví.¹⁸⁾

Náhrada nákladů vynaložených ze společného majetku manželů a na tento majetek

Soudům činí potíže, jak mají postupovat při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v případě, že má být rozhodnuto náhradě nákladů, které byly vynaloženy na jejich společný majetek z majetku jednoho z nich nebo z majetku jiných osob, a nákladů, které byly vynaloženy ze společného majetku manželů na majetek jednoho z nich nebo na majetek jiných osob. Potíže vznikají zejména z toho, že je mnohdy velmi obtížné zjistit, zda, v jaké výši, kdy a z jakého důvodu byly tyto náklady vynaloženy a zda jde (ve vztahu mezi manžely) o náklady vynaložené na společný majetek či na majetek jednoho z nich.

Právo každého z manželů požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co vynaložil ze svého na společný majetek, vyplývá přímo z ustanovení § 150, věta druhá, o. z. Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jenom jednomu z manželů, náleží za podmínek uvedených v ustanovení § 143 o. z. rovněž do bezpodílového spoluvlastnictví. Při jeho vypořádání je manžel, z jehož prostředků byl tento náklad vynaložen, oprávněn toliko požadovat, aby mu bylo uhrazeno ze společného majetku to, co takto vynaložil. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její původní hodnota, bylo by třeba k tomu přihlídnout a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, by se nehradily v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota takové věci vyšší než původní hodnota, pak by se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů, nepřihlíželo. Do bezpodílového spoluvlastnictví totiž náleží a oběma manželům je společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z této zvýšené hodnoty by se vycházelo i při stanovení jejich podílů na společném majetku. Soudy správně (§ 144 o. z. a contrario) nepřiznávají náhradu běžných udržovacích nákladů, které byly na věc vynaloženy tím z manželů, jenž ji výlučně sám užíval.

Povinnost každého z manželů nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek, se rovněž opírá o ustanovení § 150, věta druhá, o. z. V praxi soudů vznikají někdy pochybnosti při posuzování, zda jde o společný majetek manželů nebo o majetek jednoho z nich. Je třeba podle okolností konkrétního případu posoudit, na jaký majetek byl náklad vynaložen.

Pokud jsou ze společného majetku za trvání manželství nakupovány běžné předměty, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů a stávají se proto majetkem jen jednoho z nich, neznamená to, že by v každém případě bylo nutno jejich protihodnotu při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví do tohoto spoluvlastnictví nahrazovat. Zejména to nepřichází v úvahu tam, kde jde o věci sloužící osobní potřebě, jako např. ošacení či jiné předměty obvyklé a přiměřené osobní potřeby.

Pokud vznikla za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví manželů pohledávka proti jiné osobě z toho důvodu, že ze společného majetku byly vynaloženy náklady na majetek této osoby nebo pokud v této době vznikla jiné osobě pohledávka proti oběma manželům proto, že na jejich společný majetek byly vynaloženy náklady z majetku této osoby, vypořádají se v souvislosti s vypořádáním bezpodílového spoluvlastnictví i tyto pohledávky a dluhy analogicky podle ustanovení § 150 o. z.¹⁹⁾

VI.

Dodržování procesních a s nimi souvisejících předpisů v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů

Řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (§ 149 odst. 3 o. z.) lze sice zahájit jenom k návrhu některého z manželů, soudy však nejsou tímto návrhem vázány ani pokud jde o

rozsah tohoto spoluvlastnictví ani pokud jde o způsob jeho vypořádání. Přesto však jsou účastníci povinni dbát o to, aby jejich návrhy měly náležitosti podle ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř. a aby byly, zejména pokud jde o označení jednotlivých předmětů, co nejúplněji a nejpresněji formulovány. Také soudy jsou povinny (§ 43 odst. 1 o. s. ř.) dbát o to, aby neúplné nebo nesprávné podání účastníků bylo doplněno nebo opraveno. Soudy musí co nejúplněji a nejúčelněji (§ 6 a § 120 odst. 1 o. s. ř.) zjistit skutečný stav věci, potřebný pro posouzení rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů a pro použití zásad uvedených v ustanovení § 150 o. z., s výsledky provedených důkazů se musí (§ 132 o. s. ř.) náležitě vypořádat a dbát o to, aby výrok rozsudku byl co nejpresněji formulován a aby vypracování odůvodnění odpovídalo zásadám uvedeným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř.

Příslušnost soudu

V řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je příslušnost soudu upravena speciálním předpisem jenom pro ten případ, že bezpodílové spoluvlastnictví zaniklo rozvodem manželství, neboť ustanovení § 88 písm. b/ o. s. ř. stanoví, že místo obecného soudu odpůrce je k řízení příslušný soud, který rozhodoval o rozvodu, jde-li o vypořádání manželů po rozvodu ohledně jejich bezpodílového spoluvlastnictví nebo jiného majetku.

Jde-li o návrh na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které zaniklo z jiného důvodu, nebo jde-li o návrh na zrušení bezpodílového spoluvlastnictví podle ustanovení § 148 odst. 2 o. z., je příslušným obecný soud manžela, proti němuž návrh směřuje (§ 84 o. s. ř.).

Předběžná opatření

Návrhem na vydání předběžného opatření, bez něhož by nebylo možno (§ 75 odst. 1 o. s. ř.) předběžné opatření nařídit, se zpravidla jeden z manželů domáhá – ať již za trvání bezpodílového spoluvlastnictví manželů či po jeho zániku – aby bylo druhému z manželů uloženo zdržet se nakládání společnou věcí (§ 76 odst. 1 písm. e/ o. s. ř.), nebo aby bylo upraveno užívání této věci oběma manžely nebo jedním z nich (§ 76 odst. 1 písm. f/ o. s. ř.).

Ustanovení § 146 a § 148 odst. 2 o. z. nevylučují, aby bylo vydáno předběžné opatření v případě, že jeden z manželů podá návrh na jeho vydání proto, že se cítí být omezován ve svých právech ohledně věci v bezpodílovém spoluvlastnictví. Vždy musí být uváženo, o jakou věc jde a zda jejím zneužíváním nevznikne nepřiměřená újma účastníkům řízení, případně zda věc sama tím, že není užívána, neztrácí na své ekonomické hodnotě.²⁰⁾

Spojení ke společnému řízení a vzájemný návrh

S řízením o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů může být za podmínek uvedených v ustanovení § 112 odst. 1 o. s. ř. spojeno řízení i o jiných věcech. Došlo-li ke spojení několika věcí, ať již v návrhu na zahájení řízení či rozhodnutím soudu, pak může být podle ustanovení § 112 odst. 2 o. s. ř. některá věc soudem vyloučena k samostatnému řízení. Není ovšem možné, jak již bylo uvedeno, spojit s návrhem na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů návrh na jeho zrušení. I v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví může odpůrce podat vzájemný návrh podle ustanovení § 97 odst. 1 o. s. ř., který soud může za podmínek § 97 odst. 2 o. s. ř. vyloučit k samostatnému řízení.

Výrok rozsudku

Ve výroku rozsudku, kterým soud vypořádává bezpodílové spoluvlastnictví manželů, musí být jasně a určitě uvedeno, jaké právo bylo účastníku přiznáno nebo jaká povinnost mu byla uložena a v jakém rozsahu se tak stalo. Je to nutné i proto, aby při případném provádění výkonu rozhodnutí mohl soud

posoudit, zda se oprávněný domáhá toho, co bylo povinnému uloženo pravomocným soudním rozhodnutím (§ 251 o. s. ř.).

Vzhledem k tomu, že soudy nejsou vázány návrhy účastníků o tom, co náleží do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, není důvodu k tomu, aby ve výroku rozsudku byl výslovně zamítán návrh domáhající se určení, že věc patří nebo nepatří do tohoto spoluvlastnictví.

Vždy je nutno dbát o to, aby účastníkům bylo jasné, z čeho soud při rozhodování vycházel a které věci náležely podle názoru soudu do bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Musí být proto z odůvodnění rozsudku patrné, co vše bylo podle zjištění soudu předmětem tohoto spoluvlastnictví.

Formulací rozsudečného výroku, kterým se vypořádává bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se zabýval Nejvyšší soud v Rozboru a zhodnocení úrovně soudních rozhodnutí v občanském soudním řízení u soudů prvního stupně, Prz 36/67, na jehož podkladě byla vydána směrnice pléna bývalého Nejvyššího soudu [Pls 6/67](#), uveřejněná ad V/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, str. 34 (194), a uváděl:

S přihlédnutím k povaze bezpodílového spoluvlastnictví manželů, vyjadřující, že každý z manželů má a také vykonává veškerá práva k celému majetku tvořícímu bezpodílové spoluvlastnictví, a s přihlédnutím ke znění ustanovení § 149 a § 150 o. z., jeví se zpravidla nejvhodnějším tato formulace rozsudku o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů:

„Určuje se, že z věcí, jež měli navrhovatel a odpůrkyně v bezpodílovém spoluvlastnictví, připadá 1. navrhovateli 2. odpůrkyni Navrhovatel je povinen vydat (nebo podle povahy věci dodat) odpůrkyni do tří dnů od právní moci rozsudku. Odpůrkyně je povinna vydat (nebo podle povahy věci dodat) navrhovateli do tří dnů od právní moci rozsudku. Návrh navrhovatele, aby bylo určeno, že v bezpodílovém spoluvlastnictví měli navrhovatel a odpůrkyně i a aby bylo určeno, že připadají navrhovateli a že odpůrkyně je povinna je vydat, se zamítá.“

Není třeba výrokem rozsudku určovat, co který z manželů vynaložil ze svého na společný majetek. Soud však při rozhodování k tomu přihlíží a v odůvodnění to uvede a vysvětlí.

Podle povahy projednávané věci bude ovšem nutno stanovit ve výroku rozsudku také určitá práva a povinnosti v rámci vypořádání majetkových práv a povinností bývalých manželů v širším slova smyslu, takže např. součástí výroku rozsudku bude i rozhodnutí o těchto otázkách:

„Určuje se, že navrhovateli připadá vkladní knížka č. u pobočky státní spořitelny v s vkladem“, nebo „Navrhovatel je povinen uhradit dluh u státní spořitelny v částce podle smlouvy o půjčce ze dne“

Soudy ve výroku rozsudku správně vyslovují, která věc jednomu z manželů připadne do vlastnictví a kolik má který z nich zaplatit v penězích, stanoví eventuální povinnost jednoho z manželů vydat věc druhému a zabývají se i otázkou náhrady nákladů řízení a povinností zaplatit soudní poplatek. Je ovšem třeba věnovat pozornost i tomu, aby věci, které jednomu z manželů připadnou, byly přesně určeny a popsány, ²¹⁾ zejména tam, kde se vyslovuje povinnost druhého manžela tyto věci vydat. Pokud soudy provádějí vypořádání nejen bezpodílového spoluvlastnictví manželů, ale i jiných majetkových práv manželů, zejména pohledávek a dluhů, je to nutno uvést ve výroku rozsudku.

Náklady řízení

Při rozhodování o nákladech řízení o zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů (§ 148 odst. 2 o. z.) soudy správně vycházejí z toho, že navrhovatel měl plný úspěch, bylo-li jeho návrhu na zrušení

vyhověno, a to i v případě, že odpůrce s tímto zrušením souhlasil.²²⁾

Při rozhodování o nákladech řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů vycházejí soudy vesměs z ustanovení § 142 o. s. ř. Tuto praxi třeba považovat za správnou. Pokud soudy spatřují procesní úspěch nebo neúspěch obou manželů v tom, jak velikého podílu se jim ze společného majetku dostane, jde o postup, který odpovídá tomu, že soudy nejsou návrhem na vypořádání vázány při zjišťování rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví a při provedení vypořádání. Tento postup vyhovuje zřejmě i potřebám praxe svou jednoduchostí, přičemž nelze přehlédnout ani to, že shodně postupují soudy i při vyměřování soudního poplatku. Nelze ovšem vyloučit ani ten postup, kdy soudy při posuzování poměru procesního úspěchu obou manželů přihlídnou podle okolností konkrétního případu i k tomu, jak byla řešena otázka rozsahu a hodnoty bezpodílového spoluvlastnictví.

Co bylo řečeno o nákladech řízení v prvním stupni, platí v podstatě i pro náklady řízení v druhém stupni (§ 224 odst. 1 o. s. ř.).

Soudní poplatky

Pro zpoplatnění řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů platí, jde-li o řízení před soudem prvního stupně, ustanovení § 3 odst. 4 zákona č. 116/1966 Sb. o soudních poplatcích, podle něhož základem poplatku v tomto řízení je cena všech věcí patřících do bezpodílového spoluvlastnictví a ostatních hodnot, jež se vypořádávají. V řízení před soudem druhého stupně je však základem poplatku cena nároku uplatňovaného v odvolání, neboť v tomto řízení nutno vycházet z ustanovení § 3 odst. 2 citovaného zákona, které – jak je patrné z jeho obecné formulace – platí pro všechny druhy řízení, a tedy i pro řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Ustanovení § 4 odst. 1 písm. c/ zákona č. 116/1966 Sb., podle něhož jsou povinni v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví poplatek zaplatit oba manželé nebo jeden z nich podle rozhodnutí soudu, však platí – jak plyne ze znění tohoto ustanovení, zejména ve srovnání se zněním ustanovení § 4 odst. 1 písm. a/ téhož zákona – nejen pro řízení před soudem prvního stupně, nýbrž i pro řízení odvolací. Vzniká tedy v řízení před soudem prvního stupně i v řízení před soudem druhého stupně poplatková pohledávka až uložením povinnosti zaplatit poplatek v souvislosti s rozhodnutím ve věci samé.

Ustanovení § 4 odst. 1 písm. c/ zákona č. 116/1966 Sb. platí i v případě, že řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů skončilo smírem, neboť soud při schválení uzavřeného smíru rozhodne i o tom, který z manželů, případně v jakém poměru (pokud ukládá tuto povinnost oběma) zaplatí soudní poplatek. Toto ustanovení však neplatí, jde-li o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů smírem, který byl uzavřen ve smířcím řízení podle ustanovení § 67 a násl. o. s. ř. V tomto řízení jsou totiž (§ 4 odst. 1 písm. b/ a § 4 odst. 2 zákona č. 116/1966 Sb.) povinni soudní poplatek zaplatit účastníci smíru společně a nerozdílně, takže – pokud jeden z nich byl osvobozen od placení soudních poplatků – stíhá poplatková povinnost druhého účastníka. Účastníci by měli být soudem poučováni, že tato zákonem stanovená poplatková povinnost nemůže být dotčena jejich dohodou, že však není vyloučeno, aby ve smíru převzal jeden z nich vůči druhému povinnost na zaplacení celého soudního poplatku.

Ustanovení § 4 odst. 1 písm. c/ zákona č. 116/1966 Sb. činí svou obecnou formulací, která neuvádí žádná hlediska, k nimž by měl soud při uložení poplatkové povinnosti přihlížet, soudům v praxi značné potíže. Vyhovuje v podstatě postup těch soudů, které vyměřují soudní poplatek ve výši odpovídající velikosti podílů, jichž se jednomu z manželů dostalo. Nelze ovšem vyloučit, aby podle okolností konkrétního případu přihlídnou soudy i k jiným okolnostem. Soudy zpravidla také správně přihlížejí k tomu, zda bylo v řízení přiznáno osvobození od soudních poplatků a k tomu, že v tomto

řízení nelze užít (jak bylo uvedeno také v opatření ministerstva financí z 2. 1. 1968, č. 15346) 260/67, které bylo uveřejněno v částce 1/1968 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti) ustanovení § 4 odst. 1 písm. d/ citovaného zákona.

U některých soudů vznikly pochybnosti, jak se má vyměřit soudní poplatek v případě, že se v rámci vypořádání přihlíží i k dluhům, zejména zjistí-li se, že výše společných dluhů převyšuje hodnotu majetku tvořícího bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Zákon č. 116/1966 Sb. v již citovaném ustanovení § 3 odst. 4 stanoví jako základ pro vyměření soudního poplatku cenu všech věcí, které patří do bezpodílového spoluvlastnictví, a ostatních hodnot, které se přitom vypořádávají. Z toho vyplývá, že hodnotou ve smyslu tohoto zákonného ustanovení mohou být jenom aktiva a že proto nelze k pasívům přihlížet ani tak, že by byla zahrnuta do základu pro vyměření soudního poplatku, ani tak, že by se o tuto hodnotu tento základ snižoval.

Podklady pro zápis v evidenci nemovitostí

Tam, kde předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů je i nemovitost, je třeba při vypořádání mít na zřeteli i to, že vlastnické vztahy k nemovitostem a jejich změny se zapisují v evidenci nemovitostí. Nutno proto ve výroku rozsudku a v soudem schváleném smíru dbát o to, aby nemovitosti byly označeny způsobem uvedeným v ustanovení § 6 odst. 2 vyhlášky č. 23/1964 Sb. ve znění vyhlášky č. 133/1965 Sb. (kterou se provádí zákon č. 22/1964 Sb. o evidenci nemovitostí), tj. podle obcí, katastrálních území a parcelních čísel vedených v evidenci nemovitostí. Je také třeba dbát o to, aby rozsudek (usnesení o schválení smíru), na jehož podkladě má být proveden zápis změny vlastnického práva k nemovitosti, byl zaslán, jakmile rozhodnutí nabylo právní moci, příslušnému orgánu geodézie ve lhůtě uvedené v ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 22/1964 Sb. o evidenci nemovitostí.

1) srov. zásady výkladu § 143 a násl. o. z. uveřejněné pod č. 70/1965 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR (str. 135)

2) viz oznámení o vydání obecných právních předpisů v částce 45/1968 Sbírky zákonů ČSSR (str. 426)

3) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 57/1970 Sbírky soudních rozhodnutí

4) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 31/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR

5) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 17/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR

6) srov. rozhodnutí uveřejněná pod č. 104/1967 a č. 3/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR

7) srov. zásady výkladu § 143 a násl. o. z. uveřejněné pod č. 70/1965 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR (str. 139)

8) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 17/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR

9) srov. usnesení pléna bývalého Nejvyššího soudu k tomuto rozboru uveřejněné ad V/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR; podstatné statí tohoto rozboru budou ještě uveřejněny

10) srov. zásady výkladu § 143 a násl. o. z. uveřejněné pod č. 70/1965 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR (str. 140)

11) srov. zásady výkladu § 143 a násl. o. z. uveřejněné pod č. 70/1965 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR (str. 139)

12) srov. usnesení pléna bývalého Nejvyššího soudu uveřejněné ad V/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR (str. 521)

13) srov. zásady výkladu § 143 a násl. o. z. uveřejněné pod č. 70/1965 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR (str. 141)

14) srov. zásady výkladu § 143 a násl. o. z. uveřejněné pod č. 70/1965 Sbírky soudních rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR (str. 138) a rozhodnutí uveřejněné pod č. 28/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR

15) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 46/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR

16) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 21/1970 Sbírky soudních rozhodnutí

17) srov. stanovisko uveřejněné pod č. 18/1971 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

18) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 76/1970 Sbírky soudních rozhodnutí

19) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 6/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

20) viz rozhodnutí uveřejněné pod č. 17/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR

21) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 60/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR

22) srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 65/1966 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR